է հնագոյն դարու ագապէն (ἀγάπη) ծագած մոգոպի սովորութիւնը՝ աղքատաց բաժնելու ղեներալ դառն եւն, որուն վրայ ընդարձակ որոշումներ կը գտնենք Ս. Սահակայ անունը կրող կանոնաց մէջ,[1] (զոր աչքին առնելուն ունէր անշուշտ խմբագրողն այս յաւելուածն բրած ատեն, —) եւ յաճախ կը յիշուի նաեւ յետոյ հայ գրութեանց մէջ, ինչպէս Սաղոն-Թադէի Ը. կանոն։ Կանոնիս մէջ խմբագրին գործածած "առաջին Զատիկ„ ասութեան հետ համեմատելու է այլ կանոնաց սաղ նման բացատրութիւնքն, օրինակի համար կան. Ի՞թ "Գրիգորի Աստուածաբանի„ (կանոնագիրք՝ ՆՂԷ) "տաւն յարութեան Տեառն, երէկոյթ ղաղի՝ նոր կիւրակէ„ եւն։

(Շարունակելի։) Հ. Ե. Տ.

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՓՈԽԱՌԵԼ ԲԱՌԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՄԷՋ

(Շարունակութիւն։)

Երկրորդ խմբին անձուկ մնաց օտար բառերուն՝ կարգէն են այն ամէն մասունքն հայերէն բառագրոց, որոնք դեռ եւս իբր բոլորովին օտար կը նկատուին, եւ միայն որոշ ոճաբանական վախճաններու կը գործածուին։ Բան այսմ իրենց գործածութեան շրջանը շատ աւելի անձուկ է, եւ սահմանափակուած ամ մասնագրաց վրայ՝ որոնք լիովին բուռ յոյն օրինակաց կը գործէին, ուստի յատկապէս աստուածաբանից։ Ի հարկէ հոս պէտք է ի մասնաւորի յիշատակել թէ հայ գիտնականք միշտ ջանացած են՝ յունական գիտութեան յատկաբանութիւնքն (terminologie) բուռ կարելւոյն բառ առ բառ. իրենց լեզուին անցընելու։ Ասավ երեւան եկած են կարգ մը նորակերտ բառեր, որոնք մասամբ անհայանալի կը մնան առանց յունական սկզբնականաց տեղեկութեան, ուստի առիթ տրուած են նոյն իսկ իրենց Հայոց՝ անոնց վրայ բառագիտական երկեր յօրինելու։ (Տես. Karamiantz, Verzeichniss der arm. Hdschr. in Berlin, p. 62, nr. 79, III.) Եւ որովհետեւ այս բառերն նշանակութեանց կողմանէ պլլեւայլ կարգերու կը վերաբերին, իսկ բան նրեթդ ամենեւին կարեւորութիւն մը չունին, ուստի գոնէ այսուհետ միայն այբուբենական կարգաւ կը դնենք։

Ագան, ἀγὼν (Մ. Խոր. 159, 9. Եւս. Քր.), Սիսիանոս՝ որուն մրցումին ոգին բանը թերեւս լոկ հետեւողութիւն ըլլայ Մովսիսի մրցման ոգեմ ասութեան։ — Ագնիոյ, ἀθήρα (Սաաս. Կալ. եւ անկէ Մ. Խոր. 262, 4. Վարք Հայ.։) — Ալիաքիոտ, ἀλφαβῆτα (Յովհ. Մանդակ., Կոր., Ոսկեր.։) — Ալիտ, ἀκάτιον Գր. Նարեկ.։) — Ալբիլան, ἀγαρικὸν (Մխ. Բժ.։) — Անդիլիոս ἀντίλῃψις

[1] Սուքիաս, Բ (տպ. Վենետ. 1853) էջ 97, 113 եւն։

համանուն է ֆիլոգրգի (Քրիստոս) (Ներս. Լամբր.։) — Անիմ, ἀνθέμιον (Կոչ. բնձ., Ճառընտ., Յօնական։) — Անոան, ἄνισον (Բժշկ. Mikl. 74.) — Աստրոլաբոն, ἀστρολάβον (Մ. Խոր. Աշխ.։) — Արքիսբան, ἄργυρον (գրամի տեսակ մը, Անանիա՝ 33, 18. Յօնական։) — Արիր, իբր քերականական բառ՝ ἄρθρον (Եզնիկ, 261, 19. Սարգիս։) — Ապիդիոս, ἐφημέρινος (Մխ. Բժիշկ։)

Բարբարոս, βάρβαρος (Մ. Խոր., Կոր., Ճառընտ.։) — Բարբիտոս, βάρβιτος (Մատթ. Ուռհ.։) Նորանշան է i ձայնաւորին սա տառադարձուիլն, եթէ միայն աղաւաղութիւն չէ։ — Բանոս, βύνασος (գլուվոյրի) (Մ. Խոր. Աշխ., Վարդան, Մեկին. Ծնող. եւ ելից։) Միտ դրուի ձայնաւորաց համաձայնմանն։ — Բարբարիա (Մ. Խոր. 34, 6, ուր բան W հին տպագրութիւն մը բարբարիան կ'ընթեռնու՝ ինչպէս է մեր ունեցած հրատարակութիւնը՝ էջ 256, 3. Գր. Մագ. (անշուշտ Մ. Խորենացիէն) lascivo խմաստով, զոր W իրաւամբ βόρβορος հետ կը նոխտացընէ։ Կ'երեւայ թէ Մովսէս է այսպէս ածանցողը։ — Բրաբիոն. βραβεῖον (Mikl. 120) (Յովհ. Կիթ., Ներս. Շնորհ. եւն։)

Գոնիլ. γογγύλη (Վարդան՝ Մեկին. Ծնն.։) եւ = սև վերջաւորութեան հմմտ. Գ. 4։ — Գրամարտիոս, γραμματιστὸς (Եւսեբ. Քր. եւ այլ հին թարգմանիչք. Գր. Մագ.։) Հետաքրքրական է աւելորդ է տառն որ ամէն կոչմանց մէջ կը գտնուի, որ եւ անշուշտ սխալ լսելու արդիւնք կրնայ ըլլալ։

Դելֆին (Եզնիկ, 103, 21) դելֆին (Գր. Մագ.) δελφίν ((Mikl. 84) — Դիալոգոս, διάλογος, տիտղոս Ս. Գրիգորի մէկ գործոյն։ (Յայսմաւուրք։) — Դիկոն, διάκονος, զոր կը մեկնէ Ն. Լամբր. իբր օտար բառ։ — Դիդրոմոյ, δίδραχμον (Եզր, Բ, 65. Նաում, Ե, 15. Եւս. Քր., Անանիա, 33, 16։) — Դիկիլոն, յունական կազմութիւն διχλὶς բառին, (Մ. Խոր., Պէտք. Դիոնեսիոս Թրակ. Հատ. Ջրպետ. Mémoires de la société royale des antiquaires II, 68, 3.) — Դիմոս, δῆμος (Յովհ. Ոսկ, ի Յովհ. Բ, 13. Մխիթ. Գօշ.։) — Դիմոսիոն՝ բաղնիքի մը անուն (Անանիա, 7, 8 եւն.) զոր Պատմականներ իրաւամբ, δημόσιον կը մեկնէ։ — Դրաքոն, δράκων, դրաքոնար, δρακονάριον (Գր. Մագ. Mikl. 84.) Յոգնակին՝ դրաքոնոպս (աղաւաղեալ՝ դրաքոնարս) կայ Բարսղի վեցօրեից մէջ։ Դեւաղականն՝ դրաքոնիոն (Մ. Խոր. 130, 13) արդէն կանոնի ժամանակաւ աղաւաղած եղած է դրաքոնիոն. վասն զի վերջին ձեւս արդէն Գր. Մագիստրոս կը գործածէ՝ Ա. Խորենացոյ նմանած մէկ տեղոյն մէջ։ Պղատոնի Տիմէոսի, (էջ 26 C) Հայերէն թարգմանութեան մէջ յունարէն ἔγκαυμα բառին համապատասխանող դրաքոնիոնի բառը, զոր W ասոր հետ նոյն կը համեմատէ, յայտնապէս շատ աղաւաղած է։

Եղիր, αἰθὴρ (Պղատ. ի Տիմէոս, Արիստոտել՝ Յաղագս Աշխարհի եւն. Գր. Նարեկ., Յարգիս։) — Եղիպտիոն, ἐλέφαντος, (բաց ի Պղատոնի Տիմէի էջ 80C եւն թարգմանութիւնքն կը գտնուի միայն Գր. Նարեկացւոյ քով։) — Եղեֆանդիան՝ (միայն "բարուստութիւն„ բառին հետ կից գործածուած) = ἐλεφαντίασις (Մ. Խոր.

digitised by A.R.A.R.@

165, 28. Վարք Սեղբ.։) — Եկեղեցական, ἐκκλησιαστικὸς (Մ. Խոր. 255, 11։) — Եպիսկոպոս, ἐπίσκοπος (Բարոզի վեց., Վարք., Բժշկ.։) — Եղիսա, ἐγκώμια (Մաշտ. Բուզանդ. Դ. 4։) — Եղանիկա, ἐπιμανίκιον (միայն՝ Ներս. Լամբր.։) — Եփեղ(է)ս, ἐχενῆς (Բարոզի Վեցոր., Ցանկ. Ալանական։)

Զանգիկան տար = σμυρίτης λίθος Ցանկ. Վան.։) Զանգան բառին նմանությունը է որ ն տարբ մուծուած է։

Թեղեայ եւ Թեղի (բաց ի Գաղիանոսի թարգմանութենէն կը գտնուի միայն բժշկարանաց եւ Ցայսմաւուրքի մէջ) πτελέα բառն է, որ գրով մեր կը գտնուի նաեւ "Երկրավատակդ գրոց մէջ. Նրանչան կը մնայ թ տառն, թեպետ առանց նման որինակաց չէ բնկրան կրկին բարձրութեանց պարզութիւն։ Երկրորդ մեր մէջ ձայնաւորին կորուստը նկատմամբ հմմտ. Պարդիսան (Մ. Խոր.։) Bugge (KZ, XXXII, p. 14) Թեղ բառը բնիկ հայերէն է՝ ուզի համարել, որ սակայն թնդրական է՝ նկատելով այն տեղերին, ուր այս բառը գործածուած է։ Թերման, θέρμιν (միայն Ճառ.։) — Թերմի (Բուզ. Հրա. Պատկ. 183, 15. Գր. Նարեկ., Վարքան, Նանան.) կը յիշուի նաեւ Թերմի (տառին տեղ մ՝ ի միայնութիւն կուելու։) Ծիրանի (MikI. 85.) Ձայնաւորին նկատմամբ հմմտ. Գ. 4։

Խոր, ὶρις (Ծիածան, Գր. Նարեկ.։) Հնագոյն մեր մի մակաբայի հ տառով՝ հիր (Եզեկ. ԻԳ, 6 եւ ԻԷ, 24) եւ մանկամբ՝ հիրի (անդ. Լ, 24։) — Խոզիկան, ὑποδιάκονος կիսասարկաւագ. (Ն. Լամբր.։)

Լոկան (Ուրիա, Լաստ.) լիան (Վարք Հայր.), լիան. (Սուտ-կալ.) λεκάνη. — Լապտեր, λαμπτήρ (Մ. Խոր, Պէտք. Գր. Նարեկ.։) — Լիր, λίθος (իբր՝ չոփ) (Պիտանութիւնք։) — Լիման (Բժշկ., Երկրագ.) λιμόνιον (du Cange, I 815. Mikl. 106. Hehn, III 390.) — Լիներան, (Զենոր Գէ.) ինէրան (Վարդան՝ Մեկն. Եղեգի՝ Ս. Նշեցի՝ Մեկն. Եղ.) λιγγούριον. Առաջին մեր մէջ ձայնաւորը համաձայնած են, վերջինին մէջ ու կորուստ է, եւ չէ անշուշտ առաջնոյն լոկ տառափոխութիւն։ Ցանկանին մէջ կան ասնդամ գոյր ղ-նիներ, ղիներ մեր մեր։ բայց ի հարկէ այս մանրամասնութեանց վրայ վստահիլ չենք կրնար։

Կաղանդա, καλάνδαι (Ճառընտ.։) — Կապոց, կապելոյ, կապելան, կապելան, καπηλεία, καπήλειον (Գր. Մաշկեւոր, Մխ. Գոշ, Վարք Հարանց.) կապելանոց (Ոսկեր.։) — Կարչն, καρχίνος (Փիլն, Արիստոտել, Գրիգոր Մեկն. Եռ., Ցանկան.) կայ նաեւ կարչնոս՝ նախնական նշանակութիւնը (Բարոզի վեցորեայ, եւ Գր. Նարեկացի. իբրեւ հիւանդութեան մ՝անուն՝ Ներս. Լամբր., Ցայսմ.։) — Կերոս (Ցանկ. Դամասկ.) կիրոս (Ցայսմ.) κίδαρις. ի = ι, որուն վրայ հմմտ. յայտարար։ — Կերնոս, κιθάρα (Ցայսմ. Կիրակ.։) — Կենդանոս, κεντοναύριον (Վարք Հարանց։) — Կեսարոս (Նոմնոս), կիսար (Ցանկան.) κεστός. — Կերմա, κέρμα (անդ.։) — Կիբիկան, κυβικὸν (Ս. Նշեցի, Վարդան՝ Ալշ.։) — Կինաբարի, κινάβαρις (Մ. Խոր. Ալշ. 597, 8։) — Կինամոն, κινάμωμον (Եղ. Լ, 23 եւ Վարդանայ Մեկն. այս տեղերի. երգ երգոց՝ Գ, 14. Երեմ. Ը, 20։) — Կի(ն)գրի(ն), κυπάρισσος (Մ. Խոր. Թուղթ առ Սահակ Ամբ., Ցանկ. Կիմ., Պարգեւեան։) — Կիս, κύριος (Ներս. Շնորհ., Մատթ. Ուռհայեցի, Վարդան.) Կիս (Հաստատեցի, Վարդան.) — Կնորան, κίτρον (Ագաթ., Mikl. 82։) — Կնիմ (Վարդան, Մեկ. տարբ, Ոսկեփոր, Մխիթ. Առաքանցի.) կիմոյ (Մ. Խոր. 32, 11 եւ նն) κλίμα. — Կոփոքիկ (Մ. Խոր. Ալշ. 615, 18) եւ կոփոքիկս (անդ, 598, 11, ուր 1865ին հրատարակութիւնն անճաշակ գիտակցութեամբ մը կոփոքիկս կը գրէ. եւ սբ, իսկ՝ Փիլոն, Ներս. Լամբր. - գիլս.) կոփոքիկս (Ցայսմ., Վարք Հարանց), ուր ի = ει կը գտնենք զ տառին առջեւ՝ ինչպէս նաեւ նեղս = Νεῖλος (Մ. Խոր. Ալշ.) = χροκόδειλος. — Կոն (որ կը թեկնուի "գասկերը") = εἰκὼν (Ոսկեփորիկ։) — Կոնդակ, κοντάκιον (du Cange, I, 705) (Ցայսմ., Շիրակեցի, Ցանկան.։) — Կոնեան, κώνειον (Եւս. Քր., Մեսրոպ Երէց, Ոսկեր., Բարոզի վեցորեայ։) — Կոնոմ(ոս), οἰκόνομος (Վարք Հայր.։) Ասեփ. Օձակերպեան ունի բոլորովին նոր ձեւով՝ եկոնոմոս։ Սկզբան ձայնաւորին կորուստը կը գտնենք նաեւ ի կոն = εἰκὼν, բոգի = Εὐρώπη (Գր. Նարեկ.) ոհման = ἀράβων, գոգրան = ἱπποδρομία. — Կոնեղ (նաեւ լ տառով՝ Նոմնոս.) կոնիկ (Վարդան Մեկն. Եղեգ) κολχύλη. Ի տառին ս տառին տեղ գրուելուն հմմտ. Գ, 4։

Հիպի եւ Հիպ (Վեց, Փիլոն, Եղնիկ, Ագաթ., Գր. Նարեկ. Վարդան.) ὄλη, զոր ἥλιος ի (արեգակն) հեռս չկոթած է Գրիգորի Աստուածաբանի թարգմանիչը։ — Հիպոս = εἶλος (Վարդան՝ Մեկն. Եղեգ.) զ տառին առջեւ ի տառերուն = ει բլլալուն հմմտ. ֆիլ = φίλ։ — Հիսպերիս. ὑπηρέτης (Մ. Խոր. 119, ուր Մխիթարեանց ձեռագիրն, ինչպէս նաեւ այն ձեռագիրն զոր Հանմամամած է Marr Зап. вост. отдѣл. имп. русск. археол. общества, Tom. VI, 214) ձայնաւորները հաւասարցնելով՝ հեղինիս կը գրեն։ Նաեւ Նանայ կը գործածէ այս բառը։

Մաթիսարոս, μαγίστρος (Ներս. Շնորհ., Վարք Հարանց։) — Մաքեղան μάχελον (Եղնիկ, 284, 19 յեղելով Ա. Կոր. Ժ, 25 խօսքին՝ τὸ ἐν μαχέλλῳ πωλούμενον, ուր սակայն հայ թարգմանութիւնը "ի սպանդանոցի" ունի։ — Մեպիզի, μελῳδία (Պարգ.։) Ձայնաւորները համաձայնած են՝ ինչպէս նաեւ ի հիսպիզ = μεσῳδία. — Միսան (Պիտանեաց. Կիրակ., Գր. Նարեկ., Վարք Հայր.) գիսան (Ցանկ. Խմաստասէր) μύρον. — Մեսիզի, (Ցանկ. Խմաստ., Ժամագիրք, Ցանկան) ուր թէ μεσίτης էն՝ ինչպէս W կ՝ընդունի, այլ μεσῳδίան, հմմտ. մեղիզի։ — Միսոպ, μέταλλα. (Մ. Խոր. 174, 23, 220, 10 եւ Սարգ., Գր. Նարեկ., Անանիա։) — Մուշ. (Վարք Հայր.) մուշ(ի), մուշիկ (բժշկ.) μυλόχη. այն որ զ = χ կը տեսնենք հմմտ. Bugge, KZ, XXXII, p. 41. — Մարս, μῶρος (Սիրաք, Ը, 20. Մատթ. Ե. 22. ԻԳ, 12. Կոչ. ընծ. Ոսկեր., Համամամ., Մխիթ. Գոշ, Ցանկ. Երզնկ.) ունի նաեւ բազմաթիւ ածայնունք, որինակի համար՝ մոգասանիւն (Եղնիկ։)

Ցիբելլի (Սուտ-կալլիստ.) եւ հայերէն վերջաւորութեամբ՝ յոթելան (Վարդան), յոթելի (Ժամկ.

digitised by Google A.R.A.R.@

Անանիայի,) *ὀβελίσκος.* Նորանշան է սիփրն յ տառի մը կցուելն՝ անշուշտ երբայեցերէնէ փոխառեալ յոբելեան բառին նմանութեամբ, որ սակայն բոլորովին ուրիշ նշանակութիւն ունի։

Ղորբան, ղբրան, *νιτρὸν* (Դիրք Վասակայ, Բժշկ.։)

Շարբ, *σάρος* (Լեւոն. Քր., Մ. Խոր. 8, 28 եւն։) Նորանշան է շ = *σ* հաճեմատութիւնը։ Իրական պատճառներու համար անհնար է մտածել թէ այս բառն ուղղակի ասորեստանեայ šar բառէն փոխառեալ ըլլայ։ Թերեւս շ տառն լոկ գիտական ազատագրութեան արդիւնք ըլլայ։ Վասն զի ծանօթ էր շարաթ = *σάββατον*, Շաբրամ = Սեմիրամիս (Հմմտ. Hoffmann, Auszüge, n. 1162) բառերէն որ սեմական § տառն յունարէն *σ* կը տառադարձուի, անոր համար տի տեղ շ դրուած է այնպիսի բառի մը մէջ՝ որուն սեմական ծագումն ունենալը ծանօթ էր։

Ոլոմգիւար (Լեւ. Քր.) ողոմգիւր (Ագաթ.) ոգիմգիր (Կիւրեղ, Կոչ. Ընծ.) *ὀλυμπιὰς.* — Ոարկեա (Բարսղի Վեց., Ցաղար.) Հայագեալ՝ սարաբ (Պղատ. Տիմեոս) *ὄστρεον.* — Ոնկն (Վարք Հայր., Անանիա Շիրակ. 27 եւն, ուր նաեւ Ոնկի ձեւն ալ կը կարդանք, Գր. Նարեկ.) կայ նաեւ սունձ-ոյ (Վարք Հայր.) *σύγχια.* Նկ տառերէն յառաջ ս ձայնաւորին սա փոխուիլը կը գտնուի նաեւ ի սարաբ = *στύγγος.* Երկրորդ ձեւն ուղղակի միջին լատիներէնէն է, ուստի յետոյ մտած հայերէնին մէջ։ Վեր. Բառագրոց մէջ Վարք Հարանցէն ի վկայութիւն բերուած խօսքը յեւասամուտ լուսանցագրութեան մը տպաւորութիւնը կ'ունէ։

Պասաղարոս. (Վարք Գր. Ատառաւաքանի, Միսայէլ Հառընտ.) *παραβάτης,* վերադիր Ցուլիանոս Ուրացողի։ — Պեռիկ (Սուտ-Կալ.) դեռիկ եւ՝ ինդրական ծագմամբ՝ դեկերոս, *πευχή* (Ղեւոնդ.։) — Պին, դին, դինոյ, *πίνα* (Գր. Խոս., Փիլոն, Բարսեղ, Վարդան.) կայ նաեւ բարգութիւնը՝ դինասոսեան = *πιννοτήρης* կամ *πιννοφύλαξ* (անդ.։) — Պիրիան, *πυρεῖον* (Հառընտ., Յայսմ.։) — Պլատան, *πλατάνος* (Ցայսմ.։) — Պոդոան, *ἱπποδρομία* (Մատթ. Ուռհ., WZKM, V, 68.) իսկ ο ձայնաւորին կորսուեան համար հմմտ. խնամա, (Mikl. 93.) — Պասեռեռ (Վարդան), դասեռեռ (Եփր.) դասեռիս (Ցովհ. Կիթղ.), դասեռիս (Լեւ. Քր.) *ποιητής, ποιητικὸς* կամ *ասանդ գաւառական ձեւերն՝ ձայնաւորն կորնցընելով։* Ասով երկու ձայնաւորաց հանդիպելուն՝ առջեւն առնուած է ս տառը մէջ խմելով. (Հմմտ. հաալ-ի.) այն տառն որ բաղաձայնն u = *υ* հնչուն կ'առնու եւ ի կը գրուի։ — Պոյէ, *πρὸς* (Մխ. Փշ., որ նաեւ անդ-ոյէ բառը յօրինած է, Մաշտոց, Մատթ. Ուռհ.։) — Պասարարարար, *πρωτοστράτωρ* (միայն Հռոմկլայի ժողովոյն արձանագրութեանց մէջ՝ ԺԲ դարէն։) — Պասարարարանեռ, *πρωτοφροντιστὴς:* անգամ մը գործածուած իբրեւ պատուոյ վերադիր եկեղեցականի՝ յիշատակարանի մը մէջ ուր ժամանակներէն, ինչպէս արդէն առաջադրութիւնը կը ցուցնէ։ — Պասարարա, *πρόσχωμεν* (Խոսրով Մեծն. Պարգի, Կիրակս Գանձ.։) — Պրէյ, *πράξεις,* (այսինքն՝ *ἀποστόλων,* Առաքելոց։) (Ոսկեբ. մեկն. Ցովհ. Բ. 42. Ցովհ. Խմաստ., Սարգիս, Հառընտ. Ոսկեփորիկ։) — Պրէյարդ, *πράχτωρ,* զորիբրեւ օտար բառ կը մեկնէ Վարդան Սաղմոսց Մեկնութեան մէջ։ — Պրասարդ, եւ՝ ինչպէս կ'աւանդուի նաեւ՝ դրասարդն, *προόστιον.* (Ոսկեստ., Հառընտ.։)

Ռեռիէն, *ῥητίνη.* (Դեռն. Լէ, 25. Խգ., 11 Եղեկ. Իէ, 17. Երեմ. Խզ, 11. Զքր. Կիթղ., Գր. Մագ., Գր. Նարեկ., Ներսես Շնորհ.։)

Սասմանի, *σκαμμωνία* (Բարսեղ, Վարդան, Մխ. Գօշ, Գիրք Վասա.։) — Սիէրէ (միայն Կոբէն) *σόκρα* (Lagarde, St. § 1933.) — Սաղամանդր (Նոննոս, Մ. Խոր. Աշխ., Վարդան, Բարսեղ մեկն. Մարկ., Ցովհ. Վանակ., Ներսես Լամբր.) *σαλαμάνδρος,* — Սարդ. (Ոսկեբ., Մեսր. Երէց.) ժողովրդական ստուգաբանութեամբ կցելով նաեւ դեռ բառը՝ սարդեռ (Բուզ. տպ. Վենետ. 67, 13.) *σατράπης.* Լակարտ հետ (St. § 1956) ընդունելի թէ շահեռեռ բառն ազդեցութիւն մ'բրած ըլլայ սարդեռ բառն յօրինելու՝ ուեղարդ է, մանաւանդ որ անոր նշանակութիւնն ալ (յունգհանուբն "կառավարիչ") այնչափ բոլորովին ապահով չէ։ — Սեբասարա եւ սեբասարի = *σεβαστὸς* եւ *σεβαστὴ* (Եւս. Քր., Ժամկ. Անանիայի։) — Սեկեռ (Ցաղարան) սեկեռ (Վարք Դիոնես., Մատթ. Ուռհ., Ցայսմ. վերջինս միշտ սոկի բառին հետ կցուելով՝ քահանայապետական սաֆանը նշանակելու համար) = *σέλλιον* (du Cange, II, 1350.) — Սեմբէր = *σημειογραφὸς* բառգութեան երկրորդ կէսը հայերէնի թարգմանելով (Եւս. Եկղ. պատ.) սեմբէր *σημειάριος* (Բուզ.։) — Սենեբեռ, *συγκέλλος* (Մատթ. Ուռհ.։) — Սեղեռն, հայկական վերջաւորութեամբ, *σηπία* (Լատիվ.։) — Սիգոն (Մ. Խոր., Գր. Նարեկ.) *σίγνον* (du Cange, II, 1365.) — Սիկլ. *σίκλος* (Թիւք. Գ., 5. Ղեւոնդ. Ի, 3. Անանիա 28, 4. Բարսղ. մեկն. Մարկ.։) — Սիղիդ, *σίλιγνος* (Վարք Հարանց։) — Սիմիդր, *σεμίδαλις* (Զքր. Դարձրեցի, Դամասկ. մեկն. Ելից։) Վերջաւորութեան համար հմմտ. էրէմիդր = *κεραμὶς.* — Սիրայ, *σεῖρα* (Վարք Հար., Ոսկեփոր.։) — Սիղ(ղ)ոբայ (Մ. Խոր., Կորիւն, Գր. Արշարունի, Գր. Նարեկ. եւն.) = *συλλαβή.* — Սիսիէսասան, *συνεχῶς,* հայերէնն մանկաս. (Գր. Մագ.։) — Սիդան, (Ղ. Լամբր. Վարք Հար., Կիլիկ. Մաշտ.) *σινδὼν.* բառ ձայնական օրինաց կորսուած է ի ձայնաւորը։ — Սպասիէ, *σπουδεῖος* (ձգնութեան մէջ եռանդուն) (Մ. Խոր. 240, 7 վ. 270, 11 վ., Մխ. Գօշ.։) — Սարդիան, (Եւս. Քր., Սարգիս, Պղատոնի Մենոն.) սարդ (Հառ., Գր. Մագ.) *στάδιον.* — Սաիրայ (Մ. Խոր. 602, 2). որմէ սաիրայեայ, *στύραξ.* — Սաէ (Ոսկեբ.) = *στοιχεῖον* (Ներս. Լամբր. Վարդան) *στίχος,* որմէ՝ սաէերէն (Կոչ. Ընծ.։) — Սասղանիան սաղ-ս *στεχολογία* (Մ. Քերթող, Հառընտ.։) — Սասյա, (Գրդ. ժէ, 18, այսինքն "Սասյէեանց" Փիլոն, Ներս. Լամբր.) *στοὰ.* — Սասրվեռի, *στρόβιλος,* հայկական վերջաւորութեամբ (Հառընտիրք)։

Տաղեզ, *τάβλα* (Անանիա Շիրակացի.) կայ նաեւ տաղալ (Եւս. Եկղ. Պատ.։) Երկու ձեւերուս մէջն ալ ալ-ի կը զարնէ այն որ դ = *β* կը տես-

digitised by A.R.A.R.@

նեմք. — Տ-ր-ր-ս, τάρταρος (Ցոյ. Ի, 15. Փիլ., Նոննոս, Ցովհ. Մանդակ. Ցովհ. Կիթ., Սարգիս, Ճառընտ.։) — Տետր, τετρας (Վարդան, Մարմնոյն.) տետրէ, τετραχτὸς (Մաշտոց։) — Տետրեկ, τετραστελής (Պատմ. Փարպ., Ճառընտ.։) — Տեղ, տեռ. տոպ, τυπος (Փիլոն եւ այլ թարգմանիչք, Ճառընտ., Ն. Շնորհ., Գր. Նարեկ.։) — Տետրա (Գր. Մագ.։) տետրա (Մ. Գաղ.) τετλος. — Տիտիկ, διπτυχος (Ն. Լամբր.։) — Տրեանդ, τρίτον (որ ընդ Ամ. Ցիլ. Գր. Մագ.։ Տրապեզ, τράπεζα (Սեբէ. Օագ., Ցովհ. Կիթ., Թէոդոր Քրթնաւոր (Mikl. 136։) — Տրապեզիտ (Եւս. Եկեղ. Պատ.) տրապիզիտ (Ոսկեր., Խորենի τραπεζίτης (Մ. Կաղանկատուացւոյ քով՝ "տեղանկեց„ իմաստով։)

Բոպէ, ῥοπή (Բարսղի վեցօրեայ, Անանիա Շիրակացի, Ցովհ. Սարկ.։) կրճատեալ՝ բոպ (Գր. Նարեկ.։) Ուստի ծագած է "տիեզերք„ նշանակութիւնն այս բառիս՝ յիշեալ հեղինակին, ինչպէս նաեւ Ն. Շնորհալւոյ եւ Շարակնոցին մէջ։

Փարոս, φάρος (Գր. Մագիստրոս։) — Փաքել, φάκελλος (Գր. Մագ., որ բացայայտ յանարէն բառ կը հանդիպի գոյս. Վարք Հաց., Ոսկիփորիկ, Սա. Օագ., Մխ. Գոշ.։) — Փաղարէն, φαλαρις (Հանում՝ Բրեւելոյթ։) -ին վերլուծութիւնն՝ ուր յոյնը -ις կը վերլուծուի, հաստատ է "հիրէն„ բառի վերլուծութիւն հեռ = ἴρις. — Փիլակ, φύλαξ (Վարք Դիմնոս, Ճառընտ. Ցանակ։) — Փիլաքի, φυλακὴ (Բարսղեղ, Հրա. Վիեննա. էջ 87։) — Փի, φώκη (Բարսղի վեցօրեայ, Եղնիկ, Ցովհ. Սարկ.։) — Փուլ (Ա. Եղբ, Ը, 5. Նեռ, Լամբր., Ցովհ. Իմաստ.) φάλτης. — Փիաթ, ψίαθος (Վարք Հաց.), որպէս՝ ֆիթիթոյ եւ ֆիթիթն (անդ.։) — Քաղան χαλβάνη (Եզեկ, Լ. 34. Սիրաք ԺԳ, 2. Բարսղեղ.։) — Քարադրիս (Ղեւ. ԺԱ, 19. Երկ. Օր. ԺԳ., 18. Եղիսէ., Մխ. Գոշ, Վարդան։) — Քիփոան, (Մ. Խոր. 58, 7,) ուր Ն. Մարին հանձնաստած ձեռագիրք (Զան. անդ, էջ 186 ֆիսան կ'ընթեռնու՝ հանձնաս Wf։) χειμερινὸς. այն որ ի — εἰ կը սեռնոնէք՝ հմմտ. Գ, 4։ — Քիփ, χυμεία (Ոսկիփորիկ։) — Քրանիկոն, χρονικὸν (Եւսեբ., Սամուէլ Երէց, Ոսկեր., Անանիա Շիրակացի։)

Երրորդ խումբ մը կը կազմեն այն բառերն՝ որոնք միայն թարգմանութեանց մէջ կը գտնուին։ Ա. յս ամենուն մեծ մասին համար կրնանք բսել թէ այս բառերն երբեք կենդանի լեզուին վերաբերած չեն։ Թարգմանիչք զասոնք իրենց առաջնեան եղած բնագիրներէն առած գործածած են, վասն զի կամ անոնց համապատասխանող հայերէն բառեր արդեսմբք չունէին, եւ կամ հոդ չէին տարած գտնելու։ Ա. յս կարգին կը վերաբերին նաեւ այն երբայական բառերն, զորոնք Եօթանասնից թարգմանիչք ակզենագրէն անփոփոխ առին պատճեին տառագարձութեամբ, եւ որոնք այսպէսով անցած են նաեւ Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութեան։ Սակայն աւելորդ էր զասոնք ալ հոս ի մէջ բերել, վասն զի անոնցմէ մեր նպատակին համար բան մը չենք սորվիր։

Ընդ, ἄκρα (Ա. Մակ. Բ, 52, 53. ԺԶ. 6.) որպէս՝ ակրոն, οἱ τῆς ἄκρας (այսինքն՝ ակրոնոցիք. Ա. Մակ. ԺԳ, 7. Բ. Մակ. ԺԵ, 31։) — Ընդիր, ἀμχοτις (Նոննոս, Ընդիրոսակեալ՝ Ցաղագս ալեցարդի։) — Ընդիրիստոս, ἀντιχριστος (Ոսկ., Գր. Աստուածաբան, Դամասս., որպէս սեղ բառն մատնեցեալիքդ նեռն բառը կը գործածեն։)

Բալիստրա, βαλλίστρα (Ա. Մակ. Զ, 51.) իսկ երբեմն. Բ, 7 նաեւ յունարէն βολὴ բառին սեղ։ — Բուլուստ, βούβαλος (Վարք Հաց. Mikl. 80։)

Դեմարքոս, δήμαρχος (Ցոյսմ. Պիլիկ.։)

Եբենոս, ἔβενος Պարիսիս։) — Եղիսա, αἴθυια (Փիլոն։) — Եկեղեսիաստ, ἐκκλησιαστὴς (Ժող. Ա, 1. Խոշ. բնե.։) — Եռեր, ἐγχείριον (Վարք Հաց.։) — Եղրէս (Վարք Հաց., Ոսկեր.) ἔταρχος. — Եւրաքիւլ, εὐραχύδων (Գործք, Իէ, 14։) Ցուսարէն բառս այլեւայլ կերպով կ'ուսանուի. հայերէնն ամէնէն աւելի կը համեմատի Lachmannի εὐραχύλων ձեւին հետ։ — Եսոս եւ Երմս, εἵρμος (Վարք Հաց.։) — Եչիներ, ἐχῖνήρὸς (Նոսոս, ԺԳ, 37 եւ Գ, 3, ուր կայ՝ շատ աղաւաղութիւն կրած՝ սարբերութիւն մ'ընթերցուածոց՝ Եչիներ. տես Գ, 4։)

Զմիլիր, σμιλίον (Երմ. ԼԱ, 23.) այլ որ. ղիրքն, իսկ Մեթոդիոս այս տեղոյն մեկնութեան մէջ՝ ղիրքն։ — Զանոր, ζωνάριον (Ոսկեր.։)

Լաբիրինթոս (Գր. Նարեկացւոյ), լաբիրինթ (Նոննոս), λαβύρινθος։ Եթէ ՝ տառին աւելնալը պէտք է այնպէս կշռատուել՝ ինչպէս նեռատեցինք կրնանք բառին վրայ, այն տառն առաջին ձեւն երկրորդին համեմատ կասմուած է։

Կանիկն եւ կանիկոն (Կիւրեղ) κάγκελον (այլ թէ κίγκλης բառ W, որ անդուրս κιγκλὶς կ'ուզէ հասկընալ։) — Կենտրոն, κέντρον (Եւկիղեա.։) — Կիպրոս, κύπρος (Երգ Երգոց, Ա, 13. Գ. 13։) — Կիվս, κύβος (Ցայսմ. Իա, 16։) — Կիսա, σκυφος (Ցայսմ.։) Բառասկիզբն համար հմմտ. կիսոպ = սկիսոպ։ — Կան, κῶνος (Գր. Նարեկ.։) — Կոնէ, κόγχη (Երկ. Օր. Զ, 38. Թիւք, Ի, 9. Ցովհ. ԺԳ, 5։)

Մանդիս, μανδύας (Կիւրեղ մեկն. Թագ.։) — Մանիսի, μανίαχης (Դան. Իա, 42. Դան. Ե. 7, 16, 19. Ա Եզր, Գ, 6. Ժողով. ԺԲ, 6, Երեմ. ԺԲ, 21. Հմմտ. Lag. Ges. Abt. 40, 1։) — Մաքիկ, μαχέλη (Վարք Հաց. Lag. St. § 1457։) — Մելոն, μῆλον, մելոթոս. μηλότος. մելոտ μηλωτὴ (Նոննոս) — Միսս, μίμος (Վարք Հաց.) մի(-)սոս(ի)ն, μυστήριον (Նոննոս)։ — Մոնս (Ա Եզր, Գ, 45, Նաում Ի, 71. Եզեկ. Խե, 12. Ղուկ. ԺԹ, 13. Պղատոնի Մենոնով, Անանիա Շիրակ. 28, 18) μνᾶ.

Նաստիսոս (Վարք Հաց.։) — Նաստոս (Երգ Երգոց, Ա, 11. Գ, 13, 14. Գր. Նիւս. Մեկն. Նոյն տեղոյ.) Նաստեան (Մարկ. ԺԳ, 3. Ցովհ. ԺԲ, 3.) Նաստիս (Փիլոն) Նաստիկս (Յաղագսն, որոնց երկրորդ Ն տառը ջնջելու է.) νάρδος. — Նարկա (Փիլոն), Նէրկա (Բարսղի վեցօր.) νάρκα, νάρκη.

Ճլոսոս, χλωρὸς (Ցայսմ. Ը, 8։)

digitised by A.R.A.R.@

Ովոբ, ὄαρ, «ովրիսոպ», ὀαριστὴς (Պղատոնի Մինովս 319 D։)

Պալաթիս, պալատիս (Ա թագ. ԻԲ, 18. Լ, 12. Գ թագ. Ի, 7. Յուդիթ Ժ, 5.) παλάθη Աբբի կը գտնէ այն որ ո դրուած է = θ, նոյնպէս նաեւ առաջին ձեւին վերջաւորութիւնը։ — Պանիրը, πάιθγρ (Եպիփան։) — Պանիրապան (Պղատոնի Օրէնք, Եւս. Քր.) παγκράτιον. — Պափսիմա, πάξυμας (Վարք Հայր.) — Պեղոփա, πέλαγος (Աշխարհագրական անուանց մէջ. Մ. Խոր. Աշխ. 595։ 3. 596, 19. Թուղթ դաշանց՝ ԺԳ դարէն։) — Պեռիքիոն կամ պերիքիոսիոն, περιδέξιον (անուն հեղկական ծառի մը, Եպիփան։) — Պիսամոսոպես, πυραμοειδὴς (Գր. Նիւս.։) — Պիրամիդ, πυραμὶς (Եւս. Քր. Նոննոս, նոյն նշանակութեամբ զոր ունի նախընթացը Գր. Նիւսացւոյ քով.։) — Պղակոնդ (Ոսկեբ., Վարք Հայր.) πλακοῦς. — Պաքիրի, ποδήρης (Դամասկ.։) — Պամբիլա, πομπίλος (Փիլոն։) — Պաղի, πτελέα (Գիրք Վասա.։) — Պրեսարը, πραιτώριον (Վարք Հայր.։)

Ռասիա, ῥαχία (Նոննոս)։

Սալն («յիմար» նշանակութեամբ իբր վերադիր) σαλὸς բառէն կազմուած. (անդ.։) — Սատիրոսքան, σατυρικὸς (Պղատ. Մինովս։) — Սեբենի, σεβένιος (Վարք Հայր.։) — Սիկիրեան, σικάριος (Գրծ. ԻԱ, 38։) — Սինդիկիսս, συγκλητικὸς (Եւս. Քր., Վարք Հայր.։) — Սիրի σηπία (Գր. Նիւս.։) — Սիմբոլն, σύμβολον (Մեկն. Կիւրղ.։) — Սիլինեան, σκαληνὸς (Գր. Նիւս.։) — Սոմ, στόμα (Սեբեբիանոս։) — Սորոքոլն, στρόβιλος (Եփրեմ.։) — Սֆէր, σφαῖρα (Դամասկ.։)

Տասպան, ταλάριον (Մեկն. Կիւրղ.։) Միա գնեալս է ձայնաւորաց համաձայնման եւ դողդոջատատից տեղափոխութեան։ — Տաքսա, ταξείδιον (Եփրեմ.)։ — Տելեպի, τελετὴ (Մաքսիմս Մեկն. Դիոն. Արիսպ.։) — Տիւրիբես, τευθίδες (Եր-կրորդ ե տառը Ջնջելու է. Գր. Նիւսացի։) — Տրմես, trimessis (Վարք Հայր., Անանիա Շիր. 27, 15։) — Տրոխիս, τρόχιλος (Փիլոն։)

Քարսի, χάραξ (Բ. Մակ. ԺԲ, 17. Աթանասս։) — Քարիքիր, Χάρυβδις (Նոննոս։) — Քիլոս, χύλος (անդ.։) — Քրիսոսպրասոս, χρυσόπρασος (Յայտն. ԻԱ. 20. Ներս. Լամբր. Մեկն. այս տեղւոյն։) — Քրոնիքրաֆիս, χρονογραφεὺς (Եփրեմ.) Երկրորդ ο ձայնաւորը կրճատուած կ'երեւայ սասրերէնէն անցնելով։

(Մեսրոպ Գալ անգամ.)

ԳՐԱԿԱՆ

ՆԱՐԵԿՈՒՈՅՆ ՄԱՐԻԵՐՔ ԵՋՆԿԵՑ ԿՈՂԲԵՑԻՈՒՈՅ

(Շարունակութիւն։)

Ս. ՄԵԹՈԴԻՈՍ

(Բ. էջ 56)։

Ի. Եր. Ապա եթէ Աստուած զիւրոյ զարարածս թիւրեսցէ զանդէս յուցանել կամեցեալ, եւ վասն թողութեան մեղաց, գիտելով զատանայ իբրեւ զայնպիսի ոք՝ արարեալ իցէ զնա, նա բնաւ իսկ չէս իբրեւ չար երեւելոյ սատանայի եւ մարդկան զարարածս թիւն Աստուծոյ սեւ-ամանելոյ՝ ընդէր իսկ զնա ոչ եարձ ի միջոյ, զի մի զայլ եւս մարդիկ սպանանիցէ։

Ռ-դ. 2. Ոչ եթէ չէր կարող Աստուած բառնալ զատանայ ի միջոյ, եւ ոչ զի ուրախ լինի ընդ մահ մարդկան. այսպիսի ինչ չէր ամենեւին, ասէ՞, զԱստուծով։ Այլ զի՝ Նախ, չէր ինչ մեծ գործ Աստուծոյ զատանայ ինքնին անձամբ սպանանել՝ զարարած մի փոքր, որ եւ չէնել կարէր, յոչինչ դարձուցանել։

3. Երկրորդ անգամ, զի անծանօթ եւս լինէր առ յապայ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, եթէ յաղաչագոյն սպանանէր զատանայ։ Քանզի սամնայն ոչ, ոչ ինչ հաւանեսցէ գիտակ անէնին, զանձն բարի կարծէր, եւ կամէր Աստուծոյ նման լինել, այնու զի ընդ նմա ուներ զնոյն հանգամանս։

Ասան որոյ ոչինչ փոյթ էր նմա զատանայէ, զի մարդիկ յաւուրեանցն հմուտ լինիցին։ եւ զի յայտնեսցէն նմա այնու առաջին յաղթութեամբ։

Զի այն իսկ մեծ եւ զարմանալի է՝ զի մարդն Աստուծոյ՝ յԱստուծոյ իսկ ուսեալ զմարան, յաղթիցէ սատանայի։ 5. Որպէս մարտաւորոյ՝ որ ամենայն հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտն թէքել առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարթիցէն յաղթել ախոյանիցն, եւ առնա բնաւ իսկ, ասէն, յետ թիւրելոյն սատանայի եւ խաբելոյ զմարդն

Ե Զ Ն Ի Կ

(էջ 55)։

ընդէր իսկ ոչ եարձ ի միջոյ, զի մի զրգռումն սպանանիցէ։

Ոչ եթէ չէր կարող Աստուած բառնալ զատանայ ի միջոյ.

քանզի չէր ամենեւին սկսարութիւն զԱստուծով. այլ զի չէր ինչ մեծ գործ Աստուծոյ զատանայ ինքնին անձամբ սպանանել, եւ զարարած մի զիւր փոքր յոչինչ դարձուցանել, զի մի կարծիցի՝ թէ վասն չժուժալոյ չարութեանն նորա սպան զնա։ Երկրորդ անգամ՝ զի անծանօթ եւս լինէր առ յապայ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, թէ յաւելագոյն սպանանէր զատանայ. զի ոչ ոք ուներ նշանակ ինչ յայտնի բարերար կոչելոյ զԱստուած։ Այլ թերեւս եւ կարծիք ինչ է մէջ մտանէին՝ թէ հաւասար ինչ ոք էր նա Աստուծոյ, եւ անհապարեալ է միջոյ երարձ։

Ասան որոյ պահեաց զնա, եւ ոչ կորոյս ի միջոյ, զի մարդիկ յորժամ յաւուրեանցն հմուտ լինիցին, յաղթեսցէն նմա, փոխանակ այնոցիկ՝ որք յաւաղնում յաղթեցան ի նմանէ։ Այն իսկ մեծ եւ զարմանալի է՝ զի մարդն Աստուծոյ՝ վասնեալ Աստուծոյ օգնականութեամբն, պատերազմալ յաղթիցէ սատանայի։ Որպէս մարտաւորոյ՝ որ ամենայն հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտն թէքել առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարթիցէն յաղթել

---

1 Տ վարդապետ (ինչպէս վարք 6.), ուսուցիչ։ Երբ օրինակիս յատուկ բառը՝ «մարտաւորոյ» հոլովելը հարկ ըլլայ՝ Եղնիկ «վարդապետ» միայն կը գործածէ, քանի հնչիւն չըլլալուն առաջինն հոլովելը։